

Kristina Nugin

Üldõpetuse rakendamise lasteaias

Koostaja: Kristina Nugin

Keeletoimetaja: Kristi Kingo

Kujundaja: Ege Taškin

Fotod: Kristina Nugin, Tiia Õun, Maire Tuul, Ly Ross,
Kerstin Kõöp, Silja Kaur, Sirje Sepp, Lehte Tuuling,
Terje Äkke, Sirje Torim, Maiki Liivas, Triinu Puidet

Autoriõigus: AS Atlex ja autorid, 2013

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

AS Atlex

Kivi 23

51009, Tartu

Tel 734 9099

Faks 734 8915

atlex@atlex.ee

www.atlex.ee

ISBN 978-9949-492-23-7

Eessõna

Mitmeid kordi on üles kerkinud küsimus, kuidas rakendada üldõpetuse põhimõtet, kuidas lõimida tegevusi, kuidas aktiveerida lapsi. Käesolev raamat ei anna nendele küsimustele ühte õiget vastust, sest seda ei olegi olemas. On palju erinevaid võimalusi, lähenemisi ja arusaamisi ja need kõik on õiged, kui need lähtuvad lapsest ja lapse huvist ning parimal võimalikul moel suunavad last ise avastama, õppima, uurima ja katsetama uusi esemeid ja situatsioone. Õpetaja ülesanne on toetada lapse võimet ise teha ja üllatuda, selleks on mitmeid erinevaid viise ja võimalusi.

Käesolevas raamatus oleme püüdnud keskenduda enam praktilisele poolele, andes ideid, mudeleid ja näiteid kaasaegse alushariduse rakendamiseks. Paremaks illustreerimiseks oleme püüdnud raamatusse lisada pilte, et enam teha nähtavaks neid mõtteid, mida oleme pidanud olulisteks teiega jagada. Kaasajal on õppimise nähtavaks tegemine üks olulisemaid aspekte ka õpetamisel, et õpitav ja samas ka protsess oleks nähtav ruumis, kus õppimine toimub. See annab kõikidele osapooltele ülevaate, kus maal õppimisega ollakse ja mida uut aja jooksul omandatakse. Samuti suunab see lapsi küsima üha uusi küsimusi maailma ja selle toimimise kohta, mis omakorda suunab õpetajaid koos lastega otsima vastuseid küsimustele, millele endalgi esialgu vastused puuduvad. Selline ühtne ja toetav õppiv kogukond õpetab olema avatud, suhtlema eri osapooltega, otsima informatsiooni erinevatest allikatest ning jagama oma kogemusi. Meil kõigil, sealhulgas lastel, on palju kogemusi ja teadmisi ning neid omavahel jagades saame omakorda rikkamateks.

Raamatu kasutamiseks kindlaid reegleid ei ole, seda võib lugeda peatükkide kaupa, aga võib ka lugeda selle järgi, mis sisukorrast huvitavam tundub. Me ei ole ka materjali jaganud lapse vanuse järgi, sest kõik õpetajad on ise parajalt loovad leidmaks võimalusi tegevuste kohandamiseks vastavale eale. Kõik näidis-tegevusplaanid on kohandatavad vastavalt iga lasteaia enda nõuetele.

Kindlasti leiate raamatust palju ideid, mida kasutada. Julget pealehakkamist!

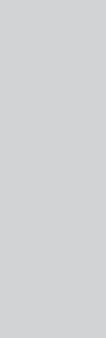
Sisukord

I OSA ÜLDÕPETUSE RAKENDAMINE LASTEAIAS	9
<i>Lapsest lähtumine üldõpetuse alusena</i>	11
Lähenedisviisid üldõpetusele	14
Üldõpetuse käsitlus Johannes Käisile tuginedes	15
Lõimimine kui üldõpetuse alus	17
Üldõpetuslike põhimõtete rakendamine lasteaias	24
<i>Suunatud uurimuslik õpe kui lapsi aktiveeriv õpetus</i>	39
Õppimine kui kogemus	39
Uurimuslik õpe Euroopas ja Eestis	41
Suunatud uurimuslik õpe	42
Lapsed suunatud uurimuslikus õppes	42
Õpetaja roll suunatud uurimuslikus õppes	43
Suunatud uurimusliku õppe seos koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga	44
Mängu tähtsus uurimuslikus õppes	45
Suunatud uurimuslik õpe kui õuesõppe üks võimalus	46
Suunatud uurimuslik õpe Pärnu lasteaedades	47
Suunatud uurimusliku õppe praktilised näited	49
Värvuste tekitamine	52
Salapärased kotid	62
Välitemperatuuri mõõtmine	71
Vahemaa mõõtmine	78
<i>Keskkonna loomine</i>	84
Kasvukeskkonna loomise printsiibid	84
Kasvukeskkond laste uurimistegevuse toetajana	85
Valikuid võimaldavad	85
Kodus	86
Struktureeritus	86
Eraldumise võimalus	86
Õppimise ala	87
Infotehnoloogia keskkonnas	87
Keskused rühmaruumis ning nende tähtsus	88
Õppimise nähtavaks tegemine	90
Teemanäituslaud	90
Spontaanne mäng	90
K-W-H-L meetod	91

Mõistekaart	93
Venni diagramm	94
Sõnade tabel	95
<i>Õuesõpe – lõimitud aktiivse õppimise parim viis</i>	97
Õuesõppe mõiste ja olemus	98
Õuesõppe alused	105
Õuesõppe metoodika	107
Matkad looduses	110
Õpiruum lasteaia lähiumbruses	113
Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava seos õuesõppega	116
<i>Meediakasvatuse praktilises lasteaiatöös</i>	122
Konstrueerimine ja dekonstrueerimine meediakasvatuse osana	122
Uus kirjaoskus – mis see on ja mida tuleks õpetada?	126
Helid	129
Staatilised pildid	130
Liikuvad pildid ehk animatsioonid ja videod	133
Kokkuvõte	135
<i>Rahvaluule kasutamine lasteaias</i>	137
Missugust tähendust omab rahvaluule lapse arendajana?	139
Ülevaade praktilisest tegevusest rahvalaulu „Oiu-roiu, roti pulmad” näitel	142
II OSA PRAKTILISI NÄITEID LASTEAEDADEST	147
<i>Primary Years Programme ehk PYP Eesti Rahvusvahelise Kooli 5–7-aastaste õppetöö planeerimiseks</i>	148
Algusaegadel	148
Praegu	148
Miks see meile meeldib?	152
Kuidas me kuuenädalast teemat planeerime	152
Mida me soovime, et lapsed õpiksid?	153
Kuidas me teame, et lapsed on eeldatavad õpitulemused saavutanud?	154
Mida me teada tahame?	156
Millised tegelused aitavad oodatavaid õpitulemusi saavutada?	158
Milliseid aineid lõimida? Milliseid hoiakuid ja üldoskusi saab selle teema raames kasutada?	160
Millised vahendid, paigad ja inimesed oleksid õppimisel abiks?	162

Tegutsemine	163
Refleksioon	164
Milline näeb välja õpetamine?	165
Õpitu esitlemine	169
Hindamine ja vanemate teavitamine	170
Lõpetuseks	171
<i>Tallinna lasteaia Sipsik projektid</i>	<i>178</i>
Üritused	179
Sipsiku laadapäevad	179
Teistmoodi jõulud	179
Suuremad projektid	181
Projekt „Põngerja multikavõistlus”	181
Doonoripäev lasteaia Sipsik	184
Projekt „Õiglane ja salliv toidulaud”	186
Lasteaia ajaleht	187
Mõned ideed õpi- ja kasvukeskkonna mitmekesistamiseks	188
Lugemispesa ja hommikuringi padjad	188
Peresein	188
Raamatuhoidja	189
Tahvel	190
Midagi tehnikaturka	190
<i>Projektõppest Püüsi kooli lasteaia näitel</i>	<i>191</i>
2009/2010. Lasteaia maskoti valimine	192
2010/2011. õppeaasta teema „Koos Misse ja Kombuga sinilindu otsimas”	198
2011/2012. õppeaasta teema „Misse ja Kombu merelood”	208
<i>Laste huvidest lähtuv planeerimine Hea Alguse lasteaias</i>	<i>221</i>
Hea Alguse programm Eestis	221
Hommikuring	222
Grupitöö organiseerimine tegevuskeskustes	224
Laste huvide väljaselgitamine ja planeerimine nendest lähtuvalt	225
Planeerimine	227
Nädalaplani koostamine	227
Vanemate kaasamine õppe- ja kasvatustöö läbiviimisel	230
Individualiseerimine	231

I osa
Üldõpetuse
rakendamise
lasteaias

Lapsest lähtumine üldõpetuse alusena

Ly Ross, Tiia Õun, Maire Tuul

Lapsekesksuse mõistet on pedagoogilises kirjanduses erinevalt määratletud. Mõiste sisu on 20. sajandi algusest alates, mil see reformpedagoogikas kasutusele võeti, pidevalt muutunud ning omandanud erinevaid aspekte. Lapsekeskse kasvatuse aluseks on lapse isiksuse austamine ja indiviididevahelise võrdõiguslikkuse ideaal – iga last toetatakse sellisena, nagu ta on (Hytonen, 1999). Mõned autorid eristavad lapsekeskset (*child-centered*) ja lapsest lähtuvat (*child-initiated*) kasvatust (Kinos ja Pukk, 2010). Rahvusvahelises kirjanduses kasutatakse mõlemaid mõisteid – sageli ka samatähenduslikena. Mõnevõrra enam kasutatakse terminit *lapsekeskne kasvatus*, mida käsitletakse pedagoogilise kontseptsioonina, kus keskmes on laps kui aktiivne õppija ning tema igakülgne ja terviklik areng. Lapse õppimisel on rõhuasetus mängulisel, integreeritud lähenemisviisil (Doddington ja Hilton, 2007; Saracho ja Spodek, 2003). Nimetatud lähenemine on ka käesolevas artiklis lapsekesksuse mõiste avamisel aluseks võetud.

Lapsekeskne kasvatus tähendab, et:

- igal lapsel on õigus haridusele ning terviklikule arengule. Lapse kasvatamises peab arvestama lapse arenguga igas aspektis: sotsiaalses, emotsionaalses, füüsilises, keelises ja intellektuaalses;
- iga laps on eriline nii vanuse, soo, kultuuri, temperamendi kui õppimisstiili poolest;
- lapsed õpivad tulemuslikumalt, kui osalevad aktiivselt õppeprotsessis, mistõttu peavad nad olema nii vaimselt kui füüsiliselt õppeprotsessi kaasatud;
- õppeprotsessi kavandamisel arvestatakse laste ideid, eelistusi, õppimisstiile ja huvisid (Morrison, 2009).

Lapsekeskne kasvatusteooria rõhutab, et täiskasvanu peab nägema seda, mida laps juba on, mitte seda, mis lapsest võib saada. Seega tuleb last aktsepteerida sellisena, nagu ta on, ning teda ei püüta sobitada varem määratletud vormi. Lapse ainukordsed vajadused ja huviobjektid on pedagoogile ühevõrra tähtsad. Lapsekeskne kasvatusteooria esitab erinevaid võimalusi, kuidas last tema tegevuses suunata. Õppimine ei ole looduslik arengunähtus, vaid eelkõige on tegemist sotsiaalse interaktsiooniga. Õpetaja ei saa olla ainult tagaplaanil, lastes lapsel kasvada, vaid ta peab lapse arengut aktiivse tegutsejana toetama. (Brotherus, Hytönen ja Krokfors, 2001.)

Lapsekeskse hariduse eesmärgiks on toetada lapse otsustusvõime, iseseisvuse ja sotsiaalse võimekuse kujunemist (Martin, 2002). Lapsekeskne kasvatus on lapse kasvamise ja arenemise toetamine. See sisaldab nii lapse individuaalsuse arvestamist kui ka ühistegevusi teiste lastega, mis toetab lapse kasvamist ühiskondlikus kontekstis. Lapsekeskne kasvatus sisaldab positiivset argimõtlemist ja lapse seisukohast vabaduse kogemist, oma asjade üle otsustamist ning vastutuse õpetamist keskkonnas, kus lapsel on turvalised piirid. Reeglid ja kord ilmnevad käitumises ja

kasvukeskkonna eest hoolitsemisena. (Kinos ja Pukk, 2010.) Lapsekeskne kasvatus asetab kasvatusprotsessi keskmesse pigem lapse kui õpetaja ja õppematerjali. Eestis oli aastatel 1920–1930 Johannes Käisi juhitud kooliuuendusliikumises lapsekeskuse põhimõte üks olulisemaid. J. Käisi ja tema koolkonna koostatud õppekirjanduses on seda põhimõtet järjekindlalt esitatud. Oma käsikirjalises peateoses „Õpetuse alused ja teed” käsitles J. Käis lapsekesksust printsibiina, nimetades seda arenemiskohasuse ehk lapsekesksuse nõudeks. Käis pidas oluliseks õpetuse vastavust lapse arengutasemele, ohtlikud olid kiirustamine ja enneaegsus. Ühtlasi on kahjulik kujutlus keskmisest lapsest, kuna laste arengutase on erinev, mis tähendab vajadust õpetust individualiseerida (Vikat, 2000).

Lapsekeskse kasvatusel olulised põhimõtted on järgnevad.

1. Iga laps omandab teadmisi lähtuvalt oma eripärast, mis sisaldab pärilikkust, temperamenti, kogemusi, uskumusi, huvisid, võimekust ja vajadusi. See tähendab, et iga laps läheneb õpitu olukorrale omal erilisel moel.
2. Lapsekeskne lähenemine keskendub õppimise parimale ilmnemisele, st õppeprotsessis püütakse leida võimalusi, mis annavad häid tulemusi motivatsiooni ja tulemuslikkuse osas. Parim on õppimine siis, kui motivatsioon ja eesmärgistamine tuleb lapsest endast.
3. Õppimise sisu, st teadmised ja oskused, peavad olema sobivad süsteemse mõtlemise arendamiseks.

Lapsekeskse kasvatusel aluseks peetakse tõdemust, et laps on oma olemuselt head, ning õpetajate ülesanne on tekitada keskkond, kus see headus avalduks. Lapsekesksus on väga mitmeti mõistetav nähtus ning sellele on omistatud mitmeid tähendusi. Peamised erinevused tulenevad laste huvide, otsustusvabaduse ja õpetaja rolli pinnalt. Lapsekeskse lähenemisviisiga õpetajad võtavad õpetamisprotsessi käigus kasutusele mitmeid teooriaid ning muudavad, peegeldavad ja arendavad neid edasi, kaasates lapsi nii, et nad saavad väljendada oma huvisid, oskusi ja teadmisjahu (Doddington ja Hilton, 2007). Lapsed erinevad oma iseloomu, vajaduste, oskuste ja huvide poolest. Seega ei saa üheselt väita, kas on vajalik madal või kõrge õpetajapoolne kontroll või laste vabadus. Oluline on, et õpetajate ja laste vahel oleks arusaamine laste vajadustest ning sellest lähtuvalt saab õppekavad lastele vastavalt kohandada. Kuna lastel on erinevad vajadused, siis on ka õppemeetodid erinevad ning õpetajad peavad olemasolevaid teadmisi lastest lähtudes loovalt rakendama.

Sageli vastandatakse n-õ lapsekeskne kasvatus ja õpetajakeskne lähenemine. Peamine erinevus nende kahe mõtteviisi vahel tuleneb sellest, millist rõhku pannakse lapse vabadusele ja õppimisiniitsiatiivile, ning sellest, kui suurt kontrolli omab õpetaja laste üle. Lapsekeskne lähenemine keskendub rohkem laste üldistele huvidele ning nende vabadusele erinevate õppimisviiside vahel valida. Õpetajakeskne lähenemine rõhutab rohkem õpetaja rolli laste õppetegevuse suunamisel. Kuid ka lapsekeskne lähenemine peab silmas pidama õpetajapoolset suunamist, et tagada turvaline ja sotsiaalselt vastutustundlik keskkond, kus nii üksikisiku kui grupi arvamust